
Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

2, 3, 6, 1, 5, 4

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De drie maatregelen hadden als gemeenschappelijk doel de macht van de adel te verkleinen 1
- wat de invoering van democratie vergemakkelijkte omdat de boeren/burgers minder afhankelijk werden van de adel / hun eigen stem konden laten horen 1

3 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Volgens Lucianus van Samasota legt het christendom de nadruk op een goed leven na de dood 1
- en dat spreekt mensen aan die een zwaar leven leiden (zoals slaven) of 1
- Volgens Lucianus van Samasota beschouwen christenen elkaar als broeders 1
- waardoor het christendom een sociaal vangnet vormt / onderlinge hulp verschaft, wat aantrekkelijk is voor slaven 1

Opmerking

Alleen als in het antwoord een aan de bron ontleend argument wordt genoemd, worden scorepunten toegekend.

4 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het niet-vervolgen van andersgelovigen voorkwam mogelijke opstanden die de uitbreiding/instandhouding van het Romeinse Rijk in gevaar konden brengen / maakte het voor andere culturen aantrekkelijker opgenomen te worden in het Romeinse Rijk 1
- Volgens het Romeinse bestuur bracht de christelijke religie de stabiliteit van het Romeinse Rijk in gevaar, omdat de christenen weigerden de keizer te aanbidden (vanuit het monotheïstische karakter van hun godsdienst) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

5 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- In West-Europa bestond vrijwel geen handel / was de geldeconomie verdwenen 1
- Doordat er in Utrecht (gouden) munten werden geslagen was er blijkbaar wel sprake van handel / was de agrarisch-stedelijke cultuur in de vroege middeleeuwen in Utrecht nog niet geheel verdwenen / was de samenleving rijker dan werd aangenomen 1

6 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- De continuïteit met de vroege middeleeuwen is het handhaven van feodale verhoudingen / het hofstelsel 1
- die blijkt uit het noemen van Otto's leenmannen / de horigheid waarvan in de bron sprake is 1
- De verandering na de vroege middeleeuwen is de toegenomen zelfstandigheid van de steden in de late middeleeuwen 1
- die blijkt uit het verlenen van stadsrecht aan (de burgers van) Harderwijk / de mogelijkheid van horigen om naar de stad te trekken 1

Vroegmoderne tijd

7 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De belangstelling van Herbenus voor (twee van de volgende):

- geografie past bij 'het begin van de Europese overzeese expansie'.
- vroeger wetenschappelijk werk past bij 'het veranderende mens- en wereldbeeld van de Renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling'.
- een Griekse wetenschapper / een wetenschapper uit de klassieke oudheid past bij 'de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke oudheid'.

per juiste combinatie van een juist kenmerkend aspect en een juist verband met het werk van Herbenus 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De Nederlandse edelen keuren het religieuze beleid van Filips II af, omdat dit tot ordeverstoringen zou leiden 1
- wat verklaard kan worden uit hun taak als bestuurders / handhavers van de openbare orde 1

9 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Uit de bron blijkt dat door de grote afstand tussen Spanje en de Nederlanden de communicatie tussen Filips II en de landvoogdes (die het beleid moet uitvoeren) traag verloopt / er gebruikgemaakt moet worden van tussenpersonen (zoals Egmont, wat leidt tot misverstanden / een weinig slagvaardig beleid).

Opmerking

Alleen als in het antwoord een aan de bron ontleend argument wordt genoemd, worden scorepunten toegekend.

10 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Deze bron past niet bij het beleid van Filips II omdat (twee van de volgende): 2
  - Filips II toestemming geeft een universiteit op te richten waar in vrijheid religie onderwezen mag worden (terwijl Filips II alleen een rooms-katholieke universiteit zou willen).
  - Filips II zegt Leiden te willen belonen (met hun universiteit) voor hun trouw tijdens de oorlog/het beleg (terwijl Leiden zich verweerde tegen zijn koninklijke legers).
  - Filips II zijn onvrede uitspreekt over (de twist en vijandschap van) Alva (terwijl hij Alva zelf heeft aangesteld om de opstand in de Nederlanden te beteugelen).
  - Filips II op dat moment Willem van Oranje niet meer 'zijn lieve neef' zou noemen (omdat Willem de opstand leidde tegen zijn gezag).
- De Staten van Holland vaardigden deze akte toch uit naam van Filips II uit, omdat Filips II (in 1574) formeel nog landsheer is (en alleen staatsdocumenten die door hem bezegeld waren rechtsgeldig worden geacht) / omdat er nog formeel van uit wordt gegaan dat de Opstand zich richt tegen de slechte raadgevers van de koning (en niet tegen hem) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het debat gaat over de vraag of de oorlog met Spanje moet worden hervat of niet / of de Republiek waakzaam genoeg is tegenover Spanje 1
- Dit debat speelt zich af tijdens het (Twaalfjarig) Bestand / de wapenstilstand met Spanje 1
- In de prent wordt Spanje afgebeeld als een gevaarlijk/onbetrouwbaar luipaard / wordt afgebeeld dat (Spaanse) soldaten klaarstaan om toe te slaan 1
- waaruit blijkt dat in de prent de mening weergegeven wordt dat de Republiek Spanje niet moet vertrouwen / rekening moet houden met hervatting van de oorlog / waakzaam moet blijven 1

12 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat Voltaire vindt dat de kok en kardinaal niet van plaats moeten kunnen ruilen (omdat dit de maatschappij uiteen zou doen vallen), waaruit blijkt dat hij geen voorstander is van de door radicale Verlichters voorgestane omverwerping van de bestaande orde / hij geen voorstander is van (absolute) gelijkheid / hij het christelijk geloof niet verwerpt.

13 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Gebeurtenis 1 past bij de radicale fase in de Franse Revolutie, want de schending van de koningsgraven laat zien dat de revolutionairen afrekenen met het koningshuis 2
- Gebeurtenis 2 past bij het begin van de Restauratie, want de herbegravenis van Lodewijk en Marie-Antoinette laat zien dat in Europa het respect voor de monarchie weer hersteld gaat worden 2

Opmerking

Alleen als gebeurtenis 1 bij de radicale fase van de Franse Revolutie wordt ingedeeld, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

14 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

2, 5, 4, 1, 6, 3

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

15 maximumscore 5

Voorbeeld van een juist antwoord is:

In de bron

- komt het economische doel van het modern imperialisme naar voren (het verkrijgen van grondstoffen of afzetmarkten) (want de koning ziet de Javanen als "dienstbaar aan ons financieel belang" / als "koffie- en suikerproducenten") 1
- komt het verspreiden van de beschaving / een godsdienstig doel naar voren (waar Baud naar verwijst) 1

Onderwijs kan

- de inlandse hoofden bekwamen, wat het economische doel ondersteunt / wat de kolonie beter bestuurbaar maakt 1
- de verspreiding van godsdienst/beschaving ondersteunen omdat op de scholen les wordt gegeven door confessionelen / omdat op de scholen ook onderwijs wordt gegeven over (christelijke) normen en waarden 1
- Willem II voorziet dat onderwijs het verzet tegen het imperialisme zou kunnen aanwakken (waardoor de exploitatie van de kolonie in gevaar kan komen) 1

16 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Het besluit van het Frankfurter Parlement paste bij het liberalisme 1
- dat een parlement en een constitutionele monarchie wilde / waarin het volk de soevereiniteit bezat (en daarom de keizer kon kiezen / er daarom ministeriële verantwoordelijkheid moest zijn) 1
- De afwijzing van dit voorstel door Friedrich Wilhelm IV paste bij de conservatieven / reactionairen 1
- die na 1815 de situatie van vóór de democratische revoluties wilden herstellen / die de volkssoevereiniteit afwezen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met (twee van de volgende): 2
  - de tegenstelling tussen de kleine Wilhelm II en de grote Bismarck
  - Wilhelm II in burger (zonder uniform of onderscheidingstekens)
  - (de strenge) Bismarck als een reusachtige geest op de achtergrond
  - de titel "*Zu spät!*"
- geeft Karl Arnold de mening weer dat het beter was geweest als Wilhelm II een beleid in de geest van Bismarck had gevoerd, omdat zijn agressieve beleid heeft geleid tot de ondergang van het Duitse keizerrijk / zijn vlucht naar Nederland (na de Eerste Wereldoorlog) 2

18 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Gebeurtenis 1 bevorderde gebeurtenis 2, want de bezetting van het Roergebied maakte duidelijk dat een Dawesplan nodig was om Duitsland de mogelijkheid te geven aan zijn verplichtingen te voldoen 2
- Gebeurtenis 2 bevorderde gebeurtenis 3, want het Dawesplan zorgde voor verlichting van de druk op de regering van de Republiek van Weimar, die nu bereid was de opgelegde westgrenzen van Duitsland te erkennen / die nu bereid was te berusten in het verlies van de Elzas 2

19 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Eppo Doeve geeft de mening weer dat Hitler-Duitsland bezig is de spelregels te veranderen / bezig is de gevolgen van Versailles weg te werken / bezig is een nieuwe koers in te slaan, wat door de appeasementpolitiek niet zal worden tegengehouden 1
- wat hij laat zien door Hitler af te beelden als tubaspeler die de bladmuziek verandert 1
- Met deze verwijzing wil Doeve laten zien dat Hitler-Duitsland vals speelt / de harmonie verstoort / bepaalt wat de anderen doen, terwijl het Congres van Wenen had laten zien dat er wel harmonieus overleg tussen de mogendheden mogelijk was 2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De afspraken op de Conferentie van München konden niet voorkomen dat Hitler toch heel Tsjechië annexeerde, waaruit bleek dat toegeven tegenover een dictator als Hitler geen oplossing was.

21 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De nazi's kunnen met deze foto laten zien dat het hele volk nog achter de leider staat / dat er nog steeds gestreden wordt / dat Hitler nog leeft/leiding geeft 1
- De geallieerden kunnen hiermee laten zien dat het Duitse leger bijna verslagen is / dat het Hitlerbewind er zo slecht aan toe is dat het jongens/kinderen moet gebruiken voor de oorlogsvoering 1

22 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In de prent wordt de deling van Duitsland als gezamenlijke verantwoordelijkheid van Truman en Stalin getoond, wat past bij de Derde Weg omdat er geen partij voor een van beide blokken wordt gekozen / omdat geen van beide Duitslanden als onderdeel van een blok wordt gezien 1
- wat in de prent naar voren komt door (een van de volgende): 1
  - de afbeelding van Truman en Stalin beiden als vredebrengers (met lauwertak/pax op hun gewaad).
  - de afbeelding van twee identieke Duitslanden.
  - de weergave van beide Duitslanden als (belachelijk) militaristisch.

23 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat uit de bron kan worden afgeleid dat de veroordeling van Slánský plaatsvindt uit angst voor westers imperialisme / een heksenjacht is op 'imperialisten', wat gezien kan worden als een communistische variant op het McCarthyisme, omdat het daarbij ook ging om politieke processen (waarbij ook getuigen onder grote druk werden gezet / waarbij ook getuigenissen werden verdraaid).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

24 maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken dat:

- het instellen van de commissie in 1968 te maken heeft met de Praagse Lente, want de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije wil afrekenen met Stalinistische praktijken uit het verleden / wil het communisme een menselijker gezicht geven 2
- het niet-publiceren van het rapport van de commissie te maken heeft met de inval in Tsjecho-Slowakije door troepen van het Warschau Pakt, waardoor de strengere partijlijn weer wordt hersteld / waardoor publicatie van het rapport overbodig werd gevonden 2

Opmerking

Alleen voor een juiste combinatie van een juiste ontwikkeling in de Communistische Partij en bijbehorende uitleg worden scorepunten toegekend.

25 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het bezoek moest geheim blijven, omdat de Verenigde Staten de detente/de goede relatie met de Sovjet-Unie niet onder druk wilde zetten / omdat de Volksrepubliek China formeel niet werd erkend door de Verenigde Staten 1
- Het bezoek van Kissinger droeg bij tot een doorbraak in de Vietnamoorlog, omdat het leidde tot betere betrekkingen met China, zodat de Verenigde Staten via China / via de Sovjet-Unie / via de driehoeks-diplomatie druk konden uitoefenen op Noord-Vietnam (om zo een uitweg te zoeken uit de oorlog) 2

26 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Het kenmerkend aspect 'de toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen' 1

Dit kenmerkend aspect kan in verband gebracht worden met het pamflet, want in het pamflet:

- gaat het over het groeiend aantal auto's, wat een gevolg is van 'de toenemende westerse welvaart in de jaren 1960' 1
- roept de actiegroep op tot verandering in de samenleving, wat een voorbeeld is van 'de sociaal-culturele veranderingsprocessen in de jaren 1960' 1

Bronvermeldingen

- bron 1   ontleend aan: www.tertullian.org/rpearse/lucian/peregrinus.htm
- bron 2   Joan Evans, Leven in de middeleeuwen, Zeist 1964, pag. 94-95
- bron 3   ontleend aan: E.H. Kossmann en A.F. Mellink (red.), Texts concerning the Revolt in the Netherlands, Cambridge 1974, pag. 53-56
- bron 4   http://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken/leidsche_universiteit
- bron 5   J.Heijbroek (red.), Geschiedenis in beeld, Zwolle 2000, pag. 107
- bron 6   J.M.Vermeer-Pardoën, Voltaire, Filosofisch woordenboek of de rede op alfabet, Amsterdam 2004, pag. 241-242
- bron 7   D. Hermans en D. Hooghiemstra, Voor de troon wordt men niet ongestraft geboren, Amsterdam 2013, pag. 209
- bron 8   Karl Arnold, Drunter, drüber, mittenmang, Karikaturen aus dem Simplicissimus, München 1974, pag. 23
- bron 9   Koos van Weringh, Altijd op de loer, Het beeld van Duitsland in de Nederlandse karikatuur 1871-2005, Amsterdam 2005, pag. 65
- bron 10   <http://www.midlandpro.com/images/hitlerhandshakelarge.jpg>
- bron 11   Koos van Wieringh, Altijd op de loer, Het beeld van Duitsland in de Nederlandse karikatuur 1871-2005, Amsterdam 2005, pag. 99
- bron 12   ontleend aan: Karel Kaplan, Report on the Murder of the Secretary General, Columbus (Ohio) 1990, pag. 138
- www.people.fas.harvard.edu/~ces/publications/docs/pdfs/CEE_WP17.pdf
- bron 13   R. Dhondt, De actualiteit in documenten, Lier 1978, pag. 50